

Bogos Mouradian: Soykırım hala devam ediyor

Posted on 19/10/2014

Ermeni dili ve kültürü iki ayrı kırimdan geçirilerek bugün de halen zorluklar içerisinde yaşam mücadelesi veriyor. 1895 kırimı ve 1915 soykırımı sonucunda diasporaya çıkmak zorunda kalan Ermeni toplumu sığındıkları ülkelerde yeni bir yaşam alanı kurmayı başardılar. Önemli bir kısmı diasporada asimilasyona yenik düşerek kendi kimliğinden, kültüründe ve dilinden uzak bir yaşama geçti. Ermeniler diasporada nasıl bir yaşam alanı kurdular? Karşılaştıkları en ağır engeller hangileri oldu? Ülkeden uzak ve bir o kadar kopuk bir ortamda kimliğe sahiplenme nasıl gerçekleşiyor? Bu ve benzeri soruları Belçika'daki Demokrat Ermeniler Derneği Üyesi ve Şırnak doğumlu Bogos Mouradian'a sorduk.

NIHAL BAYRAM/RIZA AYDOĞDU: 1915 soykırım sonucunda Ermeni halkının önemli bir kısmı diasporaya kaçmak zorunda kaldı. Diasporadaki Ermeni örgütlenmesini bize anlatabilir misiniz?

Diaspora Ermenilerin varlığı 1895'lere dayanıyor. İlk göç Abdulhamid katliamlarından sonra gelenlerin oluşturduğu topluluktur. Sonra 1915 soykırımdan kurtulanlar, onların çocukları, zaman içerisinde bölüm bölüm Avrupa'ya ve Amerika'ya göç vererek bu yapılanmayı oluşturdu.

Türkiye'de kalanların önemli bir kesimi de 1960 yılında 6-7 Eylül pogrom olaylarından sonra gelmeye başladı. Kürdistan ve Türkiye'deki cunta olayları ya da orada baskı olayları geliştikçe insanlar da peyder pey buralara göç etmeye başladı. 1971 yılında da aynı olay gündeme geldi ve özellikle 1980 sonrasında Türkiye toprakları denilen yerlerde yaşayan Ermenilerin önemli bir kesimi ülke dışına çıkmak zorunda kaldı.

Buradaki örgütlenmelere baktığımızda esas olarak iki türlü örgütlenme vardır. Çok önceden gelen Ermeniler burada yerleşik düzeye geçti ve buradaki yaşamın bir parçası haline geldiler. Bu oluşum içerisinde esas olarak dinsel, kültürel ve eğitsel örgütlenmeler sözkonusudur. Ve bunlar zaten burada üçüncü nesili teşkil ediyorlar. Bir kısmı açısından hatta beşinci nesil de dahil edebiliriz. Diğer bir kesimi ise tamamen asimile olmuş bir kesimdir. Onların Ermeni sorununa bakış açıları sırf babalarından, dedelerinden kendilerin kalmış bir soyadıdır. Ve bazıları açısından Ermenilik belli yemeklerdir, kültürel birikimlerdir, duygusal bir bağdır. Ortadoğu'da (Lübnan, Suriye, İsrail ve Filistin gibi ülkelerde) yaşayan bir kesim için de durum biraz daha farklı. Orada kitlesel olarak bulunmaları kendi bölgelerinde yaşama imkanını sağlamış. Dolayısıyla kendi kültürlerini, dillerini geliştirebildiler. Ve bugüne kadar kendi kimliklerini koruyabilmişlerdir.

Bunu şunun için belirtiyorum: 1915 soykırımı Ermeni kültürü açısından önemli bir odaktır. Çünkü Türkiye Devletinin o dönemdeki yöneticilerinin amaçları ilk başta Ermeni toplumunu kökten yok etmektir. Bunun için de o dönemin Ermeni aydınlarına yönelindi. Kültürel birikimleri yok etmek istediler. Ancak bu dönemde Ermenilerin bir kesimi, bütün imkansızlıklara rağmen bu birikimi kurtarma çabası içindeydi. Eldeki imkanlarla Ermeni bilim insanlarını, yazarlarını ve öğretmenlerini kurtarmaya çalışıldı. Daha sonra Kürt bölgelerinde, Arap çöllerinde farklı yerlerde kalan öksüz onbinlerce çocuğa ulaşıldı. Bu çocuklar Ermeni dili ve kültürü bağlamında eğitildi. Bu bizim için önemli bir katkıdır. İster Ortadoğu'da, ister Avrupa'da, ister Amerika'da bu mücadelenin devamını getiren bu çocuklardır.

Ermeni dilini diaspora zorlukları içerisinde nasıl yaşatabiliyorsunuz?

İki ayrı Ermeni dilinden bahsedebiliriz. Birincisi Doğu Ermenice, ikincisi Batı Ermenicedir. Batı Ermenicesi esas olarak Osmanlı toprakları içerisinde kalan Ermeniler tarafından kullanılan bir dildir. Hem edebiyat dalında hem de konuşma dili olarak kullanılan bir dildir. Bir Muş lehçesi, bir Diyarbakır lehçesi, bir Van lehçesi olarak kendisini devam ettirmesine

rağmen edebi dil olarak Batı Ermenice kullanılıyordu.

Doğu lehçesi dediğimiz Ermenistan topraklarında konuşulan dildir. Doğal olarak hem gramatik hem de fonetik değişiklikler var. İnsanlar birbirlerini anlıyorlar, ama belli farklılıklar da var. Bugün kendini koruyan Doğu lehçesi kullanılıyor. Çünkü Ermenistan'da Ermeni dili ve kültürü canlıdır. Batı lehçesinden çok daha ilerlemiş ve toplum tarafından daha çok kabul edilmiş durumdadır. Bundan dolayı Batı Ermenicesi yok olma ile yüzyüzedir. Batı Ermenice lehçesiyle ders veren okullar ve kurumlar Lübnan ve Suriye'de bulunuyor. Amerika'da ve Avrupa'da da Batı Ermenice'yi canlı tutabilmek için bir takım okullarımız var. 500.000 Ermeninin yaşadığı Fransa'da sadece 6 okulumuz var. Bunun ikisi lise ve dengi okullardır.

Bu kadar az okulun olması dilin yaşaması için yeterli mi?

Ermeni toplumu köklerinden koparılmış olan bir toplumdur. Biraz önce anlattığım gibi Ermenilerin en yoğun olarak geldikleri ve yerleştikleri Avrupa ülkesi Fransa'dır. Fransa'ya gelen insanlarımız ilk önce Fransızca'yı, kültürünü öğrenmeye, entegre olmaya çalışıyorlar. Başka çaresi de yoktur zaten. Dolayısıyla (okul açmanın) alt yapısı yoktu. Ancak yılların mücadelesi sonucunda Batı Ermenice veren toplam 6 okul açılabilindi. Ama 1915 yılındaki soykırımda kurtulan Ermeniler gittikleri Lübnan ve Suriye'de dil eğitim merkezleri ve okulları açtı. Ermeni yazarlar ve aydınlar bu okullarda yetişti. Yine Kıbrıs ve Avusturya'da Batı Ermenice eğitim veren okullar var. Fakat maalesef çok az insan bu okullara gidiyor.

Özel okulların dışında, farklı devletlerin okullarında Ermenice anadil dersi verme imkanı var mı?

Ermenilere ait kurumlarda özel dersler veriliyor. Örneğin Belçika'daki kurumumuzda haftada iki saat Batı Ermenice anadil dersi veriyoruz. Gerçekçi olmak lazım, bu kısıtlı imkanlar dahilinde bir çocuğa dili olarak tam kavratamamız. Evde konuştuğunuz dille

sadece gücel sorunları konuşabiliyorsunuz, ne bilimsel ne de edebi dilde faaliyet gösteremezsiniz. Bizim verdiğimiz anadil eğitimi çok nispi bir seviyededir. Kürt halkının da temel sorunlarından biri dildir. Bu konuda aynı sorunları paylaşıyoruz. Kürt halkının ikinci nesili de bu kısıtlı şartlar altında ülkesinden kopuk ve uzak bir şekilde kimlik kavgası veriyor. Aslında burada karşılıklı deneyimlerimizle birbirimize destek olabiliriz.

Peki niçin okullarda ve özel kurslarda sadece Batı Ermenice verilmektedir?

Dersi veren ve dili öğrenenler Batı kökenli. Ancak Ermenistan'dan gelen göçmenlerimiz var onlara da Doğu Ermenice eğitim veren kurumlar var. Kurslarda ihtiyaca göre veya öğretenin bilgi/kapatsine göre her iki lehçede eğitim verilmektedir. Zaten bu lehçeyi konuşanlar birbiriyle anlaşabiliyor. İki lehçe arasında sadece fonetik ve gramatik farklılıklar var. 1971'lerde gelenler, 1980'lerden gelenlere oranla dil konusunda daha duyarlı. Ancak bu üçüncü ve dördüncü nesil konusunda neler olacağı konusunda hepimiz endişeliyiz. Tahminlerimize göre Doğu Ermenicesi hayatta kalırken, Batı Ermenicesi zaman içerisinde yok olacaktır. Bu da soykırımın sonuçlarıdır.

Kürtler yaşadığı her yerde (Türkiye, Kürdistan ve Avrupa'da) anadilde eğitim kampanyası başlattı. Sizin Ermenice diline yönelik benzer bir çalışmanız var mıdır?

Kürtçenin birçok okulda resmi ek ders olarak verildiğini biliyoruz ve bunu takdir ediyoruz. Bizim bu yönlü bir talebimiz olmadı, çünkü böyle bir talep için orada insanların olması gerekiyor. Bizim öyle bir insan kitlemiz yok. Bizim sadece İstanbul'da sınırlı bir Ermeni nüfusumuz var o da 30 ile 60 bin arasında değişiyor. Bizim halen Lozan'dan kalma hakkımızdan dolayı İstanbul'da Ermenice eğitim veren okullarımız var. Ancak bu okullarımızda da sorunlar var. Son döneme kadar Ermenice eğitim veren okullarımızda devlet baskısı nedeniyle Ermenice'nin dışında diğer dersler Türkçe verilmek zorunda. Bu kabul edilemez bir durumdur. Kendi okullarımızda Ermeniceyi seçmeli olarak alabiliyoruz. Bunu zorla asimilasyon politikaların, yok etme politikasının bir parçası olarak görüyoruz.

Bizim talebimiz, okullarımızda Ermenice'nin doğal hakkı gereği devam etmesidir.

Avrupa'da ise böylesi bir girişim (anadil talebi) yoktur. Çünkü toplu olarak Ermenilerin yaşadığı bölgeler yok. Belli yerlerde -mesela Hollanda veya Fransa'nın bazı bölgelerinde- mümkün olabilir. Ancak bunun için de şartların uygun olması gerekiyor. Bir de -Yine Fransa'yi örnek vermek gerekirse- hükümet, Türkiye'den gelenlerin hepsini Türk olarak görüyor. Bizim Türk değil de Ermeni olduğumuzu ispatlamamız gerekiyor. Bu da yasal ve toplumsal cesaret boyutu ile oldukça zor bir durumdur. Avrupa bu konuda oldukça duyarsız davranmaktadır.

Ermeni toplumu mensupları ile yaptığımız birçok sohbet ve görüşmelerde soykırım veya insan hakları konularına değinmekten uzak duranlar var. Bunu nasıl değerlendirebiliriz?

Burada iki nesil var. Birinci nesil 1915 sonrası buraya gelmiş ve yerleşmiş olanlar. Bu insan açısından o korku artık yok. Ancak soykırımı yaşamışların içerisinde halen bir korku var ve hep de olacak. Bunlar bir Türk veya bir Kürt ile konuşmazlar, hep mesafeli olurlar. Bunlar sürekli içlerine kapanık olarak yaşamaktadırlar. Bunu anlamak gerekiyor. İstanbul'da yaşayan Ermeni dostlarımdan biliyorum, "aman dışarıda Ermenice konuşmayın, duymasınlar, sizin Ermeni olduğunuzu bilmesinler" diyorlar. Bu tür telkinler, bu endişeler sürekli olarak var. Bu toplum sürekli bir korku içerisinde. Fakat yeni neslin öylesi bir korkuyu yaşadığını düşünmüyorum. Daha doğrusu Türkiye genelinde yaşanan son gelişmeler, Hrant Dink gibi değerli insanlarımızın katledilmesi ve benzeri olaylar insanlarda korkudan ziyade bir ayaklanma ruhu veriyor. Ben uzun yıllar Kürdistan'da yaşadığım için bu korku benim için geçerli değil. Tam tersine içimizde bir öfke var. Aslında bizim daha çok yaşadığımız sorun, 'Müslümandır, Hıristiyandır' sorunudur. Bize ağır terimler kullanılırdı, bunun için de komşumuz ve okul arkadaşlarımızla kavgalıydık. Ama kendimizi ezdirmiyorduk.

Ermeni gençliğinin kimliğine, kültürüne ve yaşamına bağlılığını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Diğer halkların kurumlarında olduğu gibi bizim kurumlarımızda da dans, folklor dersleri ve dil dersleri vardır. Mümkün oldukça tiyatro grupları, müzik koroları, çeşitli sanat atölyeleri vardır. Bunun yanında her yıl Ermenistan'ı tanıtma ve yakınlaştırma amaçlı 'yurda dönüş' başlığı altında binlerce gencimizi yaz aylarında Ermenistan'a -özellikle Erivan çevresine- gönderip orada bir ay kalmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Böylece gençlerimiz hem dilini geliştiriyor hem de gelişen olayları bizzat yaşayarak izliyor. Ve her yıl dünya çapında 4.000'e yakın gencimiz bu gezilere katılıyor. Bu bizim açımızdan önemli ve sürekli devam etmesi gereken bir merkezi projedir.

Son olarak neler söylemek istersiniz?

Bizim mücadelemiz Kürt mücadelesinden ayrı kabul edilemez. Kürtler de bunun bilincinde olmalıdır. Biz yaşadığımız topraklar açısından önemli bir kesimimiz, -en azından kalabilenlerimiz- kendi tarihlerine bağlı ve diğer halklara bir o kadar da kardeşçe yaklaşmaktadır. Hatta bir kısmı sadece Türkçe değil, benim gibi Kürtçe de bilir ve konuşur. Bu bizim gerçekliğimizdir. Dolayısıyla halen o toprakların havası ile yaşıyoruz buralarda. Bugün Amerika'da bir Ermeni'ye "nerelisin?" diye sorduğunuzda, size 'Muşluyum', 'Bitlisliyim', 'Diyarbakırlıyım', 'Yozgatlıyım', 'Erzurumluym' der. Ki o kişi üç nesildir oradadır. Ama hiç bir zaman 'ben Californialıyım' demez. Bu bile bizim ne kadar o toprakların insanları olduğumuz açısından bir örnek teşkil ediyor. Ve Kürtler de Türkler de şunu görmelidir. Bizim eğer eleştirilerimiz var ise, bu eleştirilerimiz belli bir gerçeklikten yol çıkarak oluşmuştur. Bu eleştirilerimiz ileriye dönüktür ve yapıcıdır. Bütünlüğümüzü, beraberliğimizi pekiştirmek açısından yapıyoruz. Tarihimizi bilirsek, birbirimizi tanımaya çalırsak, birbirimize daha yakın oluruz ve birbirimize güvenimiz artar. Bu da önümüzü açar.

Kaynak: [Yeni Özgür Politika](#)